

Hand-out Bestaanszekerheid

Beeldvormende sessie Commissie Maatschappij

5 maart 2024

Aanleiding

In het licht van de groeiende maatschappelijke en politieke urgentie rondom bestaanszekerheid is deze sessie georganiseerd. Wanneer gesproken wordt over bestaanszekerheid kan er onderscheid gemaakt worden tussen 1) de lokale en de nationale invloedssfeer, en 2) de verschillende gemeentelijke beleidsterreinen die bijdragen aan het verbeteren van de bestaanszekerheid van de Lelystadse inwoner. Daarnaast dient rekening gehouden te worden met de maakbaarheidsgedachte. Overheden kunnen sociaal beleid voeren, maar sociaal gedrag en culturele aspecten zijn moeilijker direct te beïnvloeden. De overheden kunnen bijdragen aan bestaanszekerheid, maar kunnen dit niet voor iedereen garanderen.

1. Armoede & schulden

Huishoudens tot 120% sociaal minimum

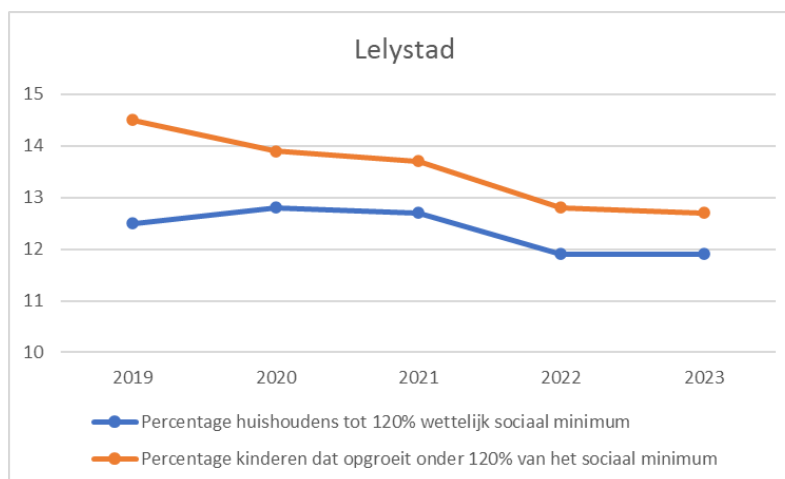
In de cijfers is te zien dat het aantal huishoudens onder 120% van het sociaal minimum relatief stabiel is terwijl de totale bevolking van Lelystad groeit, het aantal huishoudens neemt toe. Daarnaast is te zien dat er een lichte daling te zien is in het aantal kinderen dat in een huishouden opgroeit met een inkomen onder de 120% van het sociaal minimum. Dit is positief! Ook het percentage/aandeel daalt in de afgelopen jaar met bijna 2%. Dit is opmerkelijk, omdat in de landelijke trends te zien is dat dit aandeel juist alleen maar groter wordt.

Aantal huishoudens onder 120%: 4.058, waarvan 2827 langer onder 120% had geleverd.

44,9% van de huishoudens onder het sociaal minimum had een bijstandsuitkering in 2022. 55,1% had andersoortig inkomen (andere uitkering, of werk) in 2022.

Verdeling in de populatie in categorie onder 120% komt niet overeen met de gehele populatie van Lelystad. Alleenstaanden en eenoudergezinnen zijn oververtegenwoordigd.

Meerpersoonshuishoudens met en zonder kinderen zijn ondervertegenwoordigd in de groep tot 120%. Met name de één verdieners hebben het moeilijk dus. Van de kinderen in de minimahuishouden is 24,5% peuter (0-4), 40% basisschoolleeftijd (4-12) en 39,1% puber (12-18). Van de groep minimahuishoudens met kinderen zien we dat 62,6% een eenoudergezin betreft en 37,4% een meerpersoons huishouden met kinderen is. Dit is een totaal ander beeld dan de verdeling van de totale populatie. 27% van de huishoudens met kinderen is een eenoudergezin en 73% een meerpersoons huishouden met kinderen.

Problematische schulden

We zien dat het aandeel huishoudens met problematische schulden oploopt. Dit is in lijn met landelijke trends van oplopende problematische schulden. We hebben een periode van relatieve stabiliteit gekend. Maar mede door de aflopende maatregelen rondom de coronacrisis zien we dat huishoudens (ondernemers) meer in de problemen komen.

Vroegsignalering van betaalachterstanden wordt sinds 2021 vanuit de wet gemeentelijke schuldhulpverlening verplicht en ingezet in alle gemeenten in Nederland. Hier wordt geacteerd op signalen die vaste lastenpartners doorgeven aan de gemeente/MDF door middel van een contactpoging (brief, telefonisch, e-mail) of een huisbezoek. In het recente rapport van de Ombudsman 'Hoe eerder, hoe beter' wordt laten zien dat de aanpak in de gemeenten nog niet het gewenste effect heeft. Het contact of hulpaanbod uit de vroegsignalering van betaalachterstanden komt is gering. Dit blijft gemiddeld onder de 10%, dit is in Lelystad hetzelfde.

We zien dat in 2023 14,9% van de huishoudens problematische schulden heeft, dit gaat dus om zo'n 5470 huishoudens. 3,4% hier van zijn jongeren in de leeftijd van 16 tot 25 jaar (185 jongeren/huishoudens).

Er zijn zo'n 600 huishoudens in gemeentelijke schuldhulpverlening. Hiervan stromen ongeveer 350 per jaar uit, maar stromen eenzelfde aantal weer in per jaar. De aanmelding kan ook lopen via bewindvoerder of commercieel kantoor, dat hebben we niet in beeld. Feit is dat we lang niet iedereen in hulp hebben. Het kan wel zijn dat we ze in beeld hebben vanwege vroegsignalering.

Er wordt zowel aan de kant van vroegsignalering van betaalachterstanden en door middel van inzet op duurzame uitstroom ingezet op de preventie van schulden. Goede uitstroombegleiding (uit schuldentraject, bewind of budgetbeheer) zorgt ervoor dat inwoners minder snel opnieuw in de problemen komen.

2. Onderwijs

Onderwijs heeft als doel om kinderen te laten groeien en ontwikkelen om zo, onder andere, bestaanszekerheid op te bouwen. De gemeente ondersteunt op diverse manieren het onderwijs om een breed aanbod te kunnen vormgeven. Te denken valt aan onderwijshuisvesting, projecten rondom onderwijsaanbod, lerarentekort en ondersteuning in gedrag. Echter als voorwaarde om te kunnen ontwikkelen heeft een kind ook bestaanszekerheid nodig. De scholen, met name basisonderwijs en voortgezet onderwijs zijn hierbij belangrijke vindplaatsen. De gemeente voert diverse projecten uit met maatschappelijke partners en onderwijsinstellingen op de scholen. Zo krijgt iedere kind een gelijke kans om te groeien en te ontwikkelen. (Zie bijlage 'Kansen en mogelijkheden in Lelystad'.)

3. Gezondheid

Ten opzichte van het landelijk gemiddelde hebben onze inwoners vaker (ernstig) overgewicht, wordt er minder bewogen en voelt men zich minder gezond. Vanwege de relatief grote groep sociaal kwetsbare inwoners komen chronische ziekten, overgewicht en een minder gezonde leefstijl vaker voor in onze stad. Door de toenemende vergrijzing zal deze problematiek alleen maar groter worden.

In juli 2023 heeft de raad het raadsvoorstel voor de extra inzet op gezondheidsbevordering aangenomen. Daarnaast stelt ook het Rijk extra geld ter beschikking voor preventie op gebied van gezondheid. Het gaat hier om een specifieke uitkering voor het Gezond en Actief Leven Akkoord (voortaan: GALA). Deze zijn aanvullend op de nota Gezondheidsbeleid.

In de bijlage 'Zorgcijfers' is een overzicht opgenomen van het gebruik van de verschillende vormen van gezondheidszorg en een infographic (uit 2019) van de gezonde leefomgeving in Lelystad.

4. Wonen

In de Woonvisie zijn diverse doelen en ambities opgenomen samenhangend met bestaanszekerheid. Zoals het bevorderen van de doorstroming door de variëteit van woningen te vergroten en in te spelen op woningbehoeften, de wachttijden voor sociale huurwoningen te verkorten en bij uitbreiding van de woningvoorraad te streven naar voldoende betaalbare woningen: sociale huurwoningen, woningen met een middenhuur en betaalbare koopwoningen.

Het aantal 'ingeschreven woningzoekenden' varieert per maand. Niet alle ingeschrevenen zijn op dit moment op zoek zijn naar een woning; een groot deel staat alvast ingeschreven voor een toekomstige woningvraag. Tussen de 6.000 en 7.000 woningzoekenden zijn actief op zoek en reageren ook daadwerkelijk op woningen die vrijkomen.

Jaarlijks stelt Centrada een rapportage Woonruimteverdeling op welke een beeld geeft van de woningzoekenden. (Zie bijlage Rapportage woonruimteverdeling 2022.)

5. Werk & Inkomen

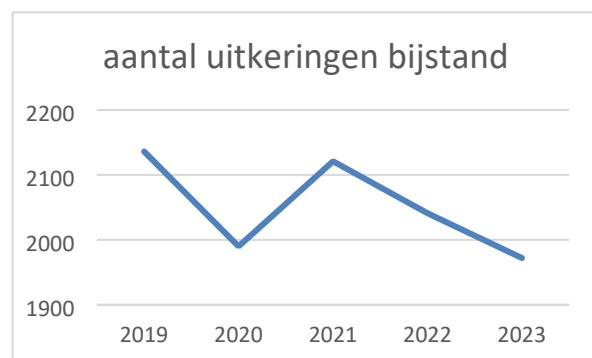
Inkomensvoorzieningen

De gemeente verstrekt inkomensvoorzieningen aan inwoners die daar niet zelf in kunnen voorzien. Ieder half jaar worden de bijstandsnormen door het Rijk bekend gemaakt.

In 2023 heeft het Rijk het wettelijk minimumloon (WML) met 10% verhoogd, de daarmee samenhangende uitkeringen zijn evenredig verhoogd.

In de bijlage 'Bijstandsnormen 2024 zijn de uitkeringen geldend vanaf 01-01-2024 opgenomen.

Het totaal aantal bijstandsuitkeringen ultimo 2023 is nagenoeg gelijk aan het aantal ultimo 2020 (resp. 1.972 en 1.990) terwijl de beroepsbevolking gestegen is met ca. 2.000 personen. Evenwel zien we een gestage daling van het aantal uitkeringen over de afgelopen jaren. De gestage daling is in lijn met de economische ontwikkelingen.

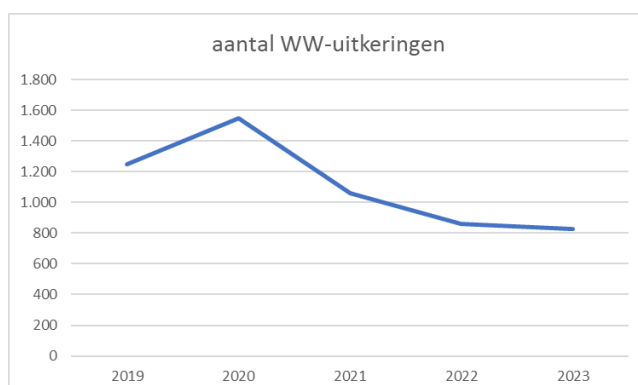

Onder mensen die instromen is het aandeel van mensen met een kleine afstand tot de arbeidsmarkt aanzienlijk groter dan onder de bestaande uitkeringspopulatie. Tegelijkertijd is het aandeel mensen dat tot een kwetsbare groep behoort (waaronder statushouders, oudere personen) in de instroom groot. We zien een relatief groeiende groep inwoners in het uitkeringsbestand die lang in de bijstand zitten en ouder zijn dan 60 jaar; de komende jaren zal deze groep meer maatwerk behoeven, intensievere begeleiding nodig hebben en/of mogelijk andere vormen van interventies.

Voor mensen met een functionele beperking of mentale beperking zijn er de Banenafpraak en Beschut werk, voor mensen met een maatschappelijke beperking worden in Lelystad in deze raadsperiode enkele maatschappelijke banen gecreëerd.

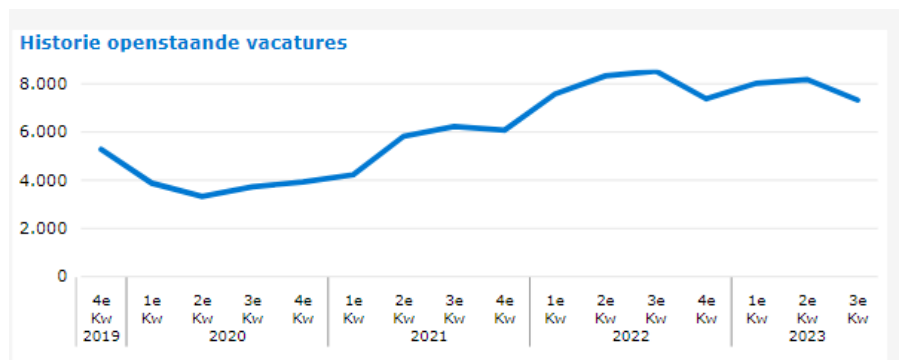
Met de herziene Participatiewet wordt meer aandacht aan de 'menselijke maat' besteed met meer ruimte voor een individuele en integrale aanpak. Hierbij zijn werk en meedoen essentieel.

Ook het aantal WW-uitkeringen laat een daling zien, afgezien van de sterke toename in corona. Namelijk van 1.249 WW-uitkeringen in 2019 naar 828 in 2023.

Werkgelegenheid

Sinds 2015 groeit het aantal banen in Lelystad, in 2023 met 1,7% (zie bijlage Werkgelegenheidsonderzoek 2023). In 2023 zijn er 40.375 banen in Lelystad. Ook in Lelystad is er een krappe arbeidsmarkt, in lijn met het beeld van Flevoland en Nederland. Tot 2030 is de verwachting dat de werkgelegenheid met ca 8.000 tot 10.000 banen zal groeien. De UWV-monitor arbeidsmarktgegevens laat onderstaand beeld van de vacature-ontwikkeling in Flevoland zien een gestage stijging van het aantal openstaande vacatures.

Het onderzoeksbureau KWIZ voor het sociaal domein heeft een whitepaper gepubliceerd 'Wanneer loont (meer) werken wel en niet?'. Hierbij is gekeken naar het feitelijke inkomen uit arbeid of de uitkering, toeslagen van het Rijk en regelingen van de gemeente, en het vrij besteedbaar budget (zie bijlage).

Landelijke kaders en lokaal beleid

Nationale kaders; hoogte bijstand, minimumloon, toeslagen

De hoogte van de bijstandsuitkering, het minimumloon en toeslagen in Nederland worden bepaald door nationale kaders en wetgeving. Als onderdeel van de G40 (grootste 40 gemeenten) werkt Lelystad actief aan het vergroten van onze invloed op nationaal beleid. Hierbij streven wij ernaar om de belangen van Lelystad krachtig te vertegenwoordigen en lobbyen wij, in gezamenlijkheid met de andere G40 gemeenten, om de invloedssfeer van de nationale overheid te benutten. Deze strategische positionering biedt ons de mogelijkheid om onze lokale aanpak te versterken en effectiever beleid te voeren dat gericht is op het waarborgen van bestaanszekerheid voor al onze inwoners. Zo hebben wij afgelopen jaar onder andere in de themagroep Armoede en Schulden bijgedragen aan het tot stand komen van het manifest 'Geen pleisters meer!', waarin gepleit wordt voor fundamentele oplossingen i.p.v. pleisters plakken met bijvoorbeeld een energietoeslag. En heeft de themagroep Sterke keten aandacht besteed aan bestaanszekerheid, inburgering, regionale samenwerking en de herziening van de participatiewet.

Lokale invloedssfeer

Naast de 'reguliere' gemeentelijke beleidsterreinen, rapporteert de VNG dat er in het kader van bestaanszekerheid voor gemeenten een rol ligt in het bekend en toegankelijk maken van voorzieningen en in het herstel van vertrouwen tussen overheid en burger. Dit raakt aan onze visie op dienstverlening, de Maatschappelijke Agenda, het Lelystadse inclusiebeleid, maar ook het speerpunt in het raadsakkoord om het gebruik van regelingen en diensten bevorderen door bijvoorbeeld creatieve en intensieve communicatiecampagnes.

Om een benadering vanuit vertrouwen te bevorderen, is het onmisbaar om werkelijk in gesprek te gaan met mensen die met armoede en schulden te maken hebben. Het gaat er hier om samen mét de inwoners te werken, niet vóór hen te denken. In plaats van strikt de wettelijke kaders als uitgangspunt

voor beleid te nemen, dient de focus te liggen op de behoeften van de inwoner: welke resultaten streven we samen met hen na?

Het Lelystadse Noodfonds voor inwoners, waarbij niet de kaders, maar de behoefte centraal staat, is hier een goed voorbeeld van. Naast deze mogelijke financiële bijdrage voor 'werkenende armen' zijn ook de inkomensondersteunende maatregelen van Stichting Leergeld en het Jeugdfonds Sport en Cultuur voor een ruimere groep beschikbaar gemaakt.

Ook zien we in de vernieuwde participatiewet 'participatiewet in balans' dat er meer ruimte wordt geboden voor de menselijke maat. En binnen de methodiek van de Maatschappelijke Agenda wordt actief gezocht naar de samenwerking tussen de gemeente, de maatschappelijk partners, maar bovenal de inwoner. En vanuit diezelfde gedachte wordt er in 2024 gewerkt aan de inzet van ervaringsdeskundigheid in de regio kunnen betrekken bij het maken en uitvoeren van ons armoedebeleid. Het inzetten van ervaringsdeskundigen kan de effectiviteit versterken door het bieden van waardevolle inzichten en perspectieven, gebaseerd op authentieke ervaringen, waardoor beleidsmaatregelen beter aansluiten op de daadwerkelijke behoeften en uitdagingen van mensen in armoede.

Terugblik Buitenraad en Armoedeconferentie

Buitenraad

De partijen in de stad gaven aan dat ook zij elkaar niet altijd goed kennen en weten te vinden. Dit kwam ook naar voren in de bijeenkomst over Verborgene armoede die de gemeenteraad in januari heeft georganiseerd. Onder andere naar aanleiding hiervan is op 14 december 2023 weer een jaarlijkse koffieochtend georganiseerd rondom het thema armoede waar partijen uit de stad breed zijn uitgenodigd. Om op het signaal dat naar voren kwam tijdens de buitenraad in te spelen, stond het thema zichtbaarheid en vindbaarheid centraal. De partijen zijn uitgenodigd om mee te denken over deze onderwerpen en mee te werken aan de uitkomsten. In 2024 wordt verder gewerkt aan de uitkomsten van de koffieochtend. Daarbij sociale kaart organisaties die de raad heeft gemaakt is verrijkt en uitgebreid met overzicht regelingen door de gemeente, zie bijlage.

Armoedeconferentie

In juni 2023 is de Lelystadse armoedeconferentie georganiseerd. Hier zijn allerlei partijen in de stad aanwezig geweest. De opkomst was er goed, we hebben plusminus 150 deelnemers mogen verwelkomen. De spreker van de dag Tim 'S Jongers heeft ons meegenomen in een andere kijk op armoede en kansengelijkheid. Op de conferentie zijn er verschillende workshops gegeven, waaronder een workshop door Sterk uit Armoede. Deze stichting houdt zich bezig met de inzet van ervaringsdeskundigheid op het gebied van armoedebestrijding, een actie waarvan het belang steeds duidelijker wordt. In 2024 wordt samen met de gemeente Dronten en belangrijke partners in de gemeenten, zoals MDF, onderzocht hoe we (meer) gebruik kunnen maken van ervaringsdeskundigheid in ons armoedenetwerk.

Bijlagen

1. 'Kansen en mogelijkheden in Lelystad', overzicht bovenwettelijk aanbod armoede en schulden (*Gemeente Lelystad*, 2024)
2. 'Geen pleisters meer', manifest G40 (*G40*, 2024)
3. Zorgcijfers (*GGD*, 2020)
4. Gezondheidsmonitor, gemeentecijfers (*GGZ*, 2020)
5. Rapportage Woonruimteverdeling 2022
6. Bijstandsnorm 2024
7. Werkgelegenheidsonderzoek 2023
8. Loont werken – whitepaper KWIZ

9. Tabellen armoede, werk en schulden, Lelystad en armoedeval KWIZ